

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Билінська О.С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*

ДОСЛІДНИЦЬКІ ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Проблематика політичної лінгвістики досить масштабна та охоплює як загальнотеоретичні питання, так і вивчення окремих аспектів політичної комунікації (далі – ПК). На основі аналізу конкретних публікацій з проблематики сучасної російської політичної лінгвістики А.П. Чудінов виокремлює декілька відносно автономних напрямів досліджень [12, с. 24]:

1) Дослідження в області теоретичних основ політичної лінгвістики передбачають аналіз конкретних одиниць у межах політичних текстів. Це публікації, автори яких прагнуть дослідити загальні категорії політичної лінгвістики, сформулювати теоретичні основи цієї науки, охарактеризувати її понятійний апарат і термінологію (див. праці: Баранов і Ю. Караулов, Н. Купіна, А. Михальська, Н. Мухарямов та М. Мухарямова [7], П. Паршин [9], Г. Почепцов [10], Ю. Сорокін, А. Чудінов [12], О. Шейгал [13] та ін.).

2) Дослідженням політичного дискурсу і дискурсології присвячені публікації В. Дем'янова [2; 3], М. Китайгородської та М. Розанової, П. Паршина [9] та ін. В Україні цей напрям здається менш розвиненим, ніж у російській науці. Найбільш значущі монографії Л. Нагорної «Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики» [8], де окреслюється генеза політико-лінгвістичних досліджень, проблемне поле політичної лінгвістики та прослідковується зв'язок між політико-мовними і етнічними процесами; Н. Кондратенко «Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності» [4], у якій представлено ґрунтовний і багатоаспектний аналіз політичного дискурсу в українському комунікативному просторі, а також визначення

стрижневих понять політичної лінгвістики; А. Литовченко «Пануючий дискурс і основні політичні міфи сучасної України» [5].

3) Дослідження радянської політичної мови – вивчення мови пострадянської епохи. Ці дослідження доводять існування так званої радянської «новомови» – офіційної мови тоталітарного суспільства із характерною жорсткою регламентацією, яка визначала суворе проходження всіляким нормам і яка відсутня в політичній мові пострадянського періоду. Цей напрям розробляють такі науковці, як Н. Купіна, Е. Лассан, Б. Норман, Г. Почепцов [10], Е. Будаєв, А. Романов, А. Чудінов [12]. Піком дослідження особливостей функціонування мови в тоталітарному суспільстві, опису стратегій мовної поведінки і мовної свідомості «людини радянської епохи» українськими науковцями є середина 90-х рр. ХХ ст. Ці питання достатньо повно відбиті в збірці статей «Мова тоталітарного суспільства», виданій у Києві у 1995 році за матеріалами міжнародної конференції «Мова тоталітарного суспільства: лексика, синтаксис, прагматика» [6]. У межах цього напрямку розглядається питання про взаємозв'язок мови й ідеології, наприклад, монографія Г. Яворської «Прескриптивна лінгвістика як дискурс: мова, культура, влада» [14].

В українській політичній науці зазначений напрям, зокрема особливо нормативний підхід, не є достатньо популярним. Водночас трапляються окремі публікації, які можна уналежнити до дескриптивних досліджень сучасної політичної мови: неологізми та інші засоби створення експресивно-емоційного фону в політичному виступі (див.: М. Діденко); евфемізми (див.: К. Серажим); політичні метафори (див.: Х. Дацишин) тощо. Автономне дослідження окремих мовних рівнів політичної мови (фонетики, лексики і фразеології, синтаксису).

4) Дослідження жанрів і стилів політичної мови представлено в наукових розвідках А. Баранова і Ю. Караулова, М. Китайгородської і Н. Розанової, А. Романова та ін. Специфіку різноманітних жанрів політичних текстів досліджує О. Алтунян. Ідіостилю окремих політиків присвячено роботи А. Башук, Т. Дедушкіної та ін. Представлено і роботи в галузі гендерної лінгвістики: увага

звертається на індивідуальні особливості промови жінок у політиці (див.: Бессонова Л.Є).

5) Дискурсивне дослідження комунікативних ролей, ритуалів, стратегій і тактик представлено в працях О. Іссерс, І. Імшинецької, Л. Стрій, Л. Завальської та ін. Потрібно зазначити, що цей напрям є одним з найбільш розвинених серед напрямів українських політико-лінгвістичних досліджень, що проводяться на базі Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка та групою учених Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка (див. досл.: Бабак М.П., Кудрявцева Л., Слухай Н.В. та ін.). Неможливо також обминути дисертаційне дослідження В. Петренко, присвячене розгляду політичної мови та можливостей її використання як засобу маніпулятивного впливу. Одній з відомих українських подій – «помаранчевій революції» – присвячено статтю Л. Ставицької «Дискурс помаранчевої пристрасті».

6) Методи дослідження політичної мови. Ці проблеми порушено в працях А. Баранова і Ю. Караулова, А. Чудінова та Е. Будаєва [12]. Щодо досліджень українських науковців у межах цього напрямку, то найвизначнішими є публікація К. Головінського, це приклад застосування лінгвістично-психологічного аналізу при вивченні текстів виступів О. Мороза, дисертаційне дослідження О. Фоменко, де надається лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття), чи не перше з присвячених політико-лінгвістичним проблемам.

Інтенсивний розвиток теоретико-методологічних досліджень з політичної лінгвістики підтверджує наявність великої кількості статей, монографій, дисертаційних робіт. Як зазначають О. Русакова і Д. Максимов, до проблем теорії і методології політичного дискурс-аналізу регулярно звертаються академічні і суспільно-політичні періодичні видання, зокрема журнали «Поліс» та «Політична наука», а також науково-практичний альманах «Дискурс-Пі», що видається Інститутом філософії і права УрО РАН. Вони активно обговорюються на міжнародних і регіональних наукових конференціях. З 2001 року в межах форумів, що проводяться Європейським центром політичних досліджень, діє секція, на якій

розглядаються теоретико-методологічні питання застосування дискурс-аналізу при дослідженні політичних процесів [11, с. 27].

Отже, проведений огляд засвідчує інтерес, що проявляється в сучасних наукових колах до проблем політичної мови, а також наявність розмаїття аспектів аналізу, позицій, методик, характерного для сучасної західної та російської науки. Зважаючи на це, можна стверджувати, що в західній науці політична лінгвістика зараз набирає оберти як самостійна наука з власними традиціями, школами, методологією; в україністиці останніх років має місце формування політичної лінгвістики як окремого наукового напрямку.

У сучасній Україні помітно зростає інтерес до вивчення політичної комунікації, багато в чому пов'язаний із загостренням в країні політичної боротьби, в якій активно використовуються різні засоби, тактики і прийоми комунікативного впливу на свідомість і поведінку громадян. Окремі питання з предметного поля політичної лінгвістики розробляються в дисертаційних дослідженнях за філологічними, політологічними, соціологічними спеціальностями. Власне монографій з політичної лінгвістики небагато, це свідчить про те, що проблематика політичної лінгвістики в українській науці на сьогодні не є розробленою достатньою мірою, а становлення політичної лінгвістики як самостійного наукового напрямку ще далеко не завершено.

Список використаних джерел:

1. Бакумова Е.В. Ролевая структура политического дискурса : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 – теория языка. – Волгоград, 2002. – 20 с.
2. Демьянков В.З. О методах контрастивной лингвистики в политологии // Вопросы филологии. – 2010. – № 1(34). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journal.mosinyaz.com/page_9_34/
3. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии // Политическая наука. Политический дискурс : История и современные исследования. – М. : ИНИОН РАН, 2002. – № 3. – С. 32–43.
4. Кондратенко Н.В. Український політичний дискурс : текстуалізація реальності : [монографія]. – Одеса : Чорномор'я, 2007. – 156 с.
5. Литовченко А. Господствующий дискурс и основные политические мифы современной Украины / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cepkharkov2001.narod.ru/litovchenko.htm>

6. Мова тоталітарного суспільства; відп. ред. Г.М. Яворська. – К. : Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАНУ, Інститут української мови, 1995. – 126 с.

7. Мухарямов Н.М. Политическая лингвистика как научная дисциплина / Мухарямов Н.М., Мухарямова Л.М. // Политическая наука. Политический дискурс : история и современные исследования : [сб. науч. трудов] / РАН ИНИОН; [отв. ред. и сост. В.И. Герасимов, М.В. Ильин]. // М., 2002. – № 3. – С. 45–67.

8. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика : діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.

9. Паршин П.Б. Понятие идеологического дискурса и методологические основания политической лингвистики / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.elections.ru/biblio/lit/parshin.htm (1999).

10. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. – М. : Рефл-бук; Ваклер, 2001. – 656 с.

11. Русакова О.Ф. Политическая дискурология : предметное поле, теоретические подходы и структурная модель политического дискурса / О.Ф. Русакова, Д.А. Максимов // ПОЛИС. – 2006. – № 4. – С. 26–43.

12. Чудинов А. П. Политическая лингвистика : [учеб. пособие]. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 256 с.

13. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса : [Монография]. – М.: Гнозис, 2004. – 326 с.

14. Яворська Г.М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс. Мова, культура, влада. – К. : Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 2000. – 286 с.